

Організація ведення діловодства у Губернському правлінні першої половини XIX ст. (на прикладі Подільської губернії)

Юрченко Віталіна

*Кафедра історії та документознавства
Національний авіаційний університет
Київ, Україна
vitlife19@gmail.com*

Бем Наталія

*Кафедра історії та документознавства
Національний авіаційний університет
Київ, Україна
bemnatali@gmail.com*

The article deals with organization of office management in the provincial government at the first half of the 19th century (case study: Podilskii province)

Ключові слова: діловодство, документ, копія, реєстрація, писар, губернатор, губернські адміністративні установи

Організація ведення діловодства у XIX ст. цікавить багатьох дослідників. Серед них важливе місце займають дослідження Б. Литвака [1], Н. Леміш [2], В. Бездрабко [3], Л.Шепельова [4], А. Сокової [5], В. Шандри [6], які вагомою мірою розкрили процес організації роботи з документами у державних органах влади у зазначений період. У той же час аналіз архівних джерел про специфіку, стан і недоліки діловодних процесів у Губернських правліннях, зокрема у Подільській губернії, дозволяє детальніше проаналізувати організацію ведення діловодства в губернських адміністративних установах першої половини XIX ст.

Зі Звіту виконуючого обов'язки губернатора міста Кам'янця-Подільського ми дізнаємося про облаштування приміщення Губернського правління, яке було надзвичайно тісним, а рівень його облаштування був надто низьким. Меблі були старими, не вистачало шаф для зберігання справ і документів. Все це виглядало не надто презентабельно як для першої посадової особи губернії [7].

У документі зазначалося, що поточні справи у Правлінні вирішувалися з затримкою, документообіг був уповільнений. Кожен «стіл»

вважався окремим структурним підрозділом. На підрозділи покладалися різні обов'язки: друкування бланків, керування типографією, вирішення справ за позовами громадян тощо. Через нестачу здібних і досвідчених діловодів, а також працівників, які займалися переписуванням документів, кореспонденція розбиралася в останню чергу, на вхідні документи відповіді вчасно не надавалися [7]. Варто зазначити, що дослівне переписування змісту документа було своєрідним способом реєстрації та створення додаткової копії. Це було занадто затратним процесом, який вимагав багато часу і залучення людських ресурсів, яких на той час бракувало.

Окрім того, діловоди не мали навичок короткого, зв'язного, систематичного викладення «доповідей» (змісту документа), постійно робили помилки, переписуючи оригінали. Цим самим вони гаяли свій час та час посадовців (радників), які були змушені користися цій недосконалою формі діловодства. Також писарі були нездатними грамотно підготувати копії вихідних документів, які на той час називалися «отпусками», які мали надлишок повторів. А зайве тиражування документів (протоколів, доповідних записок), як зазначалося у Звіті посадовця, порушувало їх конфіденційність [7]. Варто зауважити, що на сьогоднішній день термін «отпуск» немає поширення у вітчизняній діловодній практиці. Тоді «отпуском» документа називався різновид копії документа (копія – документ, який відтворює інформацію іншого документа, всі його ознаки або частину з них) і був копією вихідного (надісланого) документа. У

цьому сенсі «отпуск» входив до процесу тиражування документів. Отже, копії поділяються на витяги і «отпуски», де витяг – це копія частини документа.

Причиною повільного вирішення справ був постійний великий потік документів. Тому Правління не встигало виконувати тисячі справ. Часом чисельність таких справ сягала п'яти тисяч. Багато з них залишалися без руху. Лише після втручання Губернатора більше 700 справ були виконані впродовж двох місяців. Важливим етапом документообігу того часу була фіксація виконання документа. Для цього використовувалась спеціальна відомість, в яку вносили виконані справи [7].

Таким чином, проаналізовані архівні документи свідчать про недосконалість діловодних процесів у Губернському правлінні Подільської губернії у першій половині XIX ст., що призводило до накопичення невиконаних документів і невчасного вирішення поточних справ. Перш за все низькою організацією відзначався порядок оброблення і проходження вхідних і вихідних документів, що у подальшому негативно відображалось на виконанні документів. При цьому не дотримувалися строки виконання, вони не були чітко встановленими. Названі чинники були причиною для проведення оптимізації діловодства з метою пришвидшення документообігу (визначення чітких етапів руху документів), що стало підґрунтям для його подальшого розвитку і розвитку сфери документування загалом.

ЛІТЕРАТУРА

- [1] Литвак Б. Очерки источниковедения массовой документации XIX – начала XX в. М.: Наука, 1998. 186 с.; О закономерностях эволюции делопроизводственной документации в XVII – XIX вв. (К постановке вопроса) Проблемы источниковедения истории СССР и специальных исторических дисциплин. М. : ЧГАК, 1994. 432 с.
- [2] Леміш Н. Організація діловодства в органах державної влади Чернігівської губернії (1802-1856 рр.) : дис. ... канд. іст. наук. : 27.00.02. К., 2009. 187 с.; Організація діловодства в адміністративних установах Лівобережної України першої половини XIX ст. : монографія. К. : ДІА, 2013. 175 с.

- [3] Бездрабко В. Діловодство у контексті державного управління Російської імперії XIX ст. як чинник становлення документознавства // Іст. Журн. 2008. № 5. С. 62-72; Історія діловодства та документознавство періоду становлення: ідентичне і дотичне // Гілея : (наук.вісник) : зб. наук. пр. К., 2009. Вип. 18. С.144-161; Розвиток діловодства в Російській імперії XIX ст.: здобутки практики й народження теорії // Наук. зап. Терноп. нац. пед. ун-ту ім. Володимира Гнатюка. Серія : Історія. Тернопіль, 2010. Вип. 2. С. 284-291.
- [4] Шепелев Л. Изучение делопроизводственных документов XIX – начала XX в. // Вспомогательные исторические дисциплины: сб. науч. трудов. Л. : Наука, 1968. Т. I. С.119-138.
- [5] Сокова А. О создании русской традиционной формы документа в делопроизводстве госучреждений XIII – начала XX в. // Тр. ВНИИДАД. 1974. Т. 5, Ч.1. С. 206-236.
- [6] Шандра В. Генерал-губернаторства в Україні: XIX – початок XX ст. К., 2005. 452 с.; Київське генерал-губернаторство, 1832–1914: історія створення та діяльності, архівний комплекс і його інформативний потенціал / Голов. архів. упр. при Кабінеті Міністрів України, УДНДІАСД. К., 1999. 141 с.; Малоросійське генерал-губернаторство, 1802–1856: функції, структура, архів / Держкомархів України, УДНДІАСД, НАН України, Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М.С. Грушевського. К., 2001. 355 с.
- [7] Кам'янець-Подільський міський держархів. – Ф. 228. Подольський губернатор. Оп. 1. Од. зб. 104. Отчет исправляющего должность военного губернатора города Каменца-Подольского Гражданского Губернатора за 1842 год. С.4.